

АДАПТАЦІЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ НА РОБОЧИХ МІСЦЯХ

*Прокопчук В. В., студ. (гр. БЕ-71, ФБТ КПІ ім. Ігоря Сікорського);
Льчук О. С., канд. техн. наук, ст. вик. (каф. ОППЦБ КПІ ім. Ігоря Сікорського)*

Анотація. В статті розглянуто умови праці та фактори впливу при адаптації осіб з обмеженими можливостями. Наведено негативні фактори впливу на працівників з особливими потребами.

Ключові слова. Особи-інваліди, особи з обмеженими можливостями, адаптація, працевлаштування, фактори впливу, умови праці, особи з особливими потребами.

Abstract. The article deals with the working conditions and the factors of influence in the adaptation of persons with disabilities. Dangerous factors of influence on disabled workers are given.

Keywords. Persons with disabilities, adaptation, employment, factors of influence, working conditions, persons with special needs.

Вступ. Наразі проблема адаптації осіб з інвалідністю є особливо гострою, так як зумовлена соціальною вразливістю цієї категорії населення. Особливу увагу приділяють питанню адаптації осіб з обмеженими можливостями на робочих місцях, через те що успішна їх адаптація сприяє розвитку особистості в цілому, та більш високому рівню володіння навиками професійної діяльності. Поява ж дезадаптації в соціальному житті інваліда супроводжується його ізольованістю, нездатністю до самовираження та реалізації, виникненням негативних емоційних станів, що призводять до дестабілізації особистості. Створення безпечних умов праці для осіб-інвалідів значною мірою залежить від законодавчого регулювання правовідносин між працівником та роботодавцем. Тому аспект контролю є важливим при працевлаштуванні та адаптації осіб з обмеженими можливостями. Зменшення дії негативних факторів та контроль умов праці полегшить адаптацію осіб-інвалідів.

Аналіз стану питання. Здійснення глибинного аналізу факторів, що сприяють чи перешкоджають адаптації інваліда в умовах працевлаштування є актуальним питанням. Оскільки, загальна чисельність інвалідів в Україні станом на кінець 2019 року становить 2,6 мільйони осіб, тобто близько 6,0 % від загальної кількості населення країни. З них 1,53 млн. людей перебувають у працездатному віці. З числа цих осіб 10 % мають інвалідність 1-ї групи, 37 % осіб з інвалідністю 2-ї групи і 53 % осіб 3-ї групи. 90,0 % осіб мають другу і третю групи інвалідності, тобто могли б працювати. Багато хто хотів би працювати, але більше 30,0 % працюючих інвалідів не задоволені умовами праці. Перешкодою для більш широкого залучення інвалідів можуть бути й інші фактори, - фактори впливу, які є не менш важливими для осіб з обмеженими можливостями[1]. Серед них: розташування робочого місця, обладнання приміщень, санітарно-побутова сфера та ін.

Мета роботи. Оцінка умов праці та факторів впливу при адаптації осіб з обмеженими можливостями на робочому місці, а також аналіз законодавчої бази України з огляду на працевлаштованих осіб-інвалідів.

Методики, матеріали і результати досліджень. При створенні робочого місця для особи-інваліда враховують обмежені можливості інваліда, а також рекомендації Медико-соціальної експертної комісії. Наразі чинним законодавством непередбачена спеціальна атестація робочого місця працівника, якому встановлено інвалідність[2]. Атестація таких робочих місць проводиться на загальних підставах, згідно з постановою КМУ «Про організацію робочих місць для працевлаштування інвалідів».

За статистикою працівники, які мають вроджену і придбану інвалідність, оцінювали умови праці по-різному. Працівники, які мають вроджену інвалідність переважно оцінювали умови як «хороші» і «відмінні» (всього 80,0%), а працівники з придбаною інвалідністю в 65,0% випадків, вважали, що умови праці «слід поліпшити, так як вони несприятливі».

Особи з вродженою інвалідністю достовірно частіше відзначали в числі несприятливих виробничі фактори (наявність шуму і недостатнє освітлення), ніж фактори виробничого процесу і фактори впливу.

Рівень адаптації інвалідів пов'язаний з проблемами особистості. Цей процес передбачає взаємний вплив особи з обмеженими можливостями і її соціальним оточенням. Адаптація інвалідів до трудової діяльності являє собою працевлаштування, адаптацію та трудову діяльність безробітних інвалідів на конкретному робочому місці і здійснюється з метою придбання і вдосконалення професійних знань, умінь і навичок роботи[3]. Істотним показником соціально-психологічної адаптації інвалідів є ставлення інвалідів до свого власного життя після перенесеного захворювання, або будучи вже народженим з ним. Більше половини таких людей оцінюють якість свого життя як незадовільний і вважають свій стан безвихідним, який не має перспектив. При цьому, поняття задоволення або незадоволення життям в більшості випадків зводиться до нестабільного або недостатнього фінансового стану інваліда, неможливості реалізувати свої задуми, свій творчий хист, які він може розвинути в собі, не звертаючи увагу на своє захворювання. Сприятливі умови соціального оточення інваліда є важливим чинником у його розвитку. Якщо умови негативні, відбувається дисбаланс. На адаптацію особи-інваліда впливає не тільки особливості його відхилення (психічні, сенсорні, фізичні), але також і можливості суспільства та його готовності / неготовності[4].

Описуючи дезадаптованих інвалідів можна виділити низьку самооцінку та низький рівень зацікавленості життям, відсутність соціальної активності, перевагу негативних емоційних станів над позитивними, так як вони відчують свою неповноцінність.

У випадку позитивної адаптації людини з обмеженими можливостями до робочого оточення, її концентрація опиняється не на власній ваді, а на тих якостях, якими вона володіє. Така людина проявляє більшу соціальну активність, прагне займатись суспільно значущою працею, комфортно почуває

себе в колективі, здатна до саморозвитку та самореалізації[5].

Варто відзначити, що наразі дезадаптовані особи зустрічаються частіше ніж успішно адаптовані. Враховуючи це можна визначити основні фактори адаптації осіб з інвалідністю до комфортної роботи в колективі:

- біологічна адаптація (стан здоров'я, санітарно-гігієнічні умови праці;
- соціальна адаптація (духовний розвиток, рівень культури поведінки, мовлення, рівень соціальної та психологічної зрілості, рівень правової культури);
- професійна адаптація (ставлення до обраної професії та бажання працювати в даній галузі);
- психологічна адаптація (успішна/неуспішна біологічна, соціальна та професійна адаптація, становище в колективі та рівень задоволеності особистим статусом).

Висновки. Особи з обмеженими можливостями в процесі адаптації на робочому місці стикаються зі певними складнощами, а саме: проблеми зі здоров'ям потребують застосування допоміжних засобів, що спрямованих на покращення умов праці інваліда; часто особи з особливими потребами не готові до роботи в колективі, оскільки акцентують увагу на своїй ваді, страждають неповноцінністю та самоізолюються. Все це ускладнює їх адаптаційний процес для того, щоб запобігти дезадаптації осіб з особливими потребами необхідно розроблювати та застосовувати системи надання психологічної підтримки при адаптації на робочому місці. Що зможе підвищення самооцінку, сформувати почуття власної значущості в осіб з особливими потребами та необхідності в соціальній активності при працевлаштуванні. Правильне розташування обладнання та меблів на робочих місцях інвалідів забезпечує безпеку праці, пересування по території. Контроль за виконанням всіх норм має брати на себе держава та встановлювати регулярний контроль робочих місць інвалідів.

Література

1. Статистичні дані щодо інвалідності в Україні. 2019. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/34148/response/74115/attach/2/28%200%20133%2018%20id1598771.pdf>.
2. ДСТУ 2293:2014 Охрана труда. Термины и определения основных понятий.
3. Будаева Г. С. Социальная адаптация инвалидов с поражением опорно-двигательного аппарата: дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04. Улан-Удэ, 2005. 140 с.
4. Ярская-Смирнова Е.Р. Социальное конструирование инвалидности. Социол. исслед. 2014. № 4.
5. Яковлева Т. П., Яковлева Т. П., Новохатская Э. А. Адаптация лиц с ограниченными возможностями на рабочем месте. *Журнал БиОТ*. 2017. № 1.
6. Про організацію робочих місць та працевлаштування інвалідів. 2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-95-%D0%BF>.